

Волощенко-Віслобокова О.М. Правове регулювання взаємодії науки та освіти в Україні та світі // Management of higher education quality: problems and prospects/ [collection of scientific papers; edited Victor Oliynyk]. – London, IASHE, 2017. – p.11-13.

Волощенко-Віслобокова О.М. (Київ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Одним з найважливіших кроків на шляху до асоційованого членства України в ЄС є співробітництво у сфері освіти та науки. Нормативно-правовими актами, що забезпечують регулювання відносин у сфері освіти і науки є: Конституція України, Закон України “Про освіту” 1991 р. із змінами та доповненнями, нова редакція якого перебуває у стадії активного громадського обговорення¹, Закон України “Про вищу освіту” 2014 р., Закон України “Про наукову та науково-технічну діяльність” 2016 р., Закон України "Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу" 2015 р., Постанова Кабінету міністрів України “Про державну національну програму “Освіта” (Україна XXI століття)” 1993 р., Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, затверджена Указом Президента 2013 р.², Концепція забезпечення якості вищої освіти³, Нова стратегічна програма європейського співробітництва в галузі освіти і навчання «Освіта і навчання 2020» та ін.

Так, державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), затверджена 1993 р., визначає лише стратегічні напрямки реформування освіти. Проте, вже у Законі України "Про наукову і науково-технічну діяльність" інтеграція науки та освіти згадується серед мети і напрямів державної політики в науковій і науково-технічній діяльності (ст. 31). Також це визначено у Законі України "Про освіту", де наголошується, що одним з основних принципів освіти визнається її інтеграція з наукою і виробництвом (ст. 6).

У Законі України "Про вищу освіту" закріплено положення, що наукова і науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах є невід’ємною складовою *освітньої діяльності* і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти (ст. 65).

Передбачено також Законом України “Про вищу освіту” надання статусу дослідницького університету “Національному вищому навчальному закладу, що забезпечує проривний розвиток держави в певних галузях знань *за моделлю поєднання*

освіти, науки та інновацій, сприяє її інтеграції у світовий освітньо-науковий простір, має визнані наукові здобутки” (ст.30). Тобто інтеграція науки передбачена на базі вищого навчального закладу.

Хоча “*провадження наукової і науково-технічної діяльності університетами, академіями, інститутами є обов’язковим” (ст.65), в Україні діє окрема структура наукових установ державної, комунальної та приватної форм власності, що закріплено Законом України “Про вищу освіту”, Законом України “Про наукову та науково-технічну діяльність”, Законом України “Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу”. Національна академія наук України, національні галузеві академії наук утворюють, реорганізують, ліквідують наукові установи, що перебувають у їх віданні.*

Закон України “Про наукову та науково-технічну діяльність” надає право *науковим установам, а також національній академії наук засновувати вищі начальні заклади з відповідних напрямів наукової діяльності (галузі знань) у порядку, передбаченому Законом України “Про вищу освіту”, брати участь у забезпеченні навчального процесу та створювати на договірних засадах науково-навчальні об’єднання (ч.6 ст.7)⁴. Тобто, цими положеннями визначено форми співпраці наукових установ та вищих навчальних закладів.*

Також Законом України “Про вищу освіту” встановлено, *що наукова установа з метою перепідготовки наукових працівників та спеціалістів може здійснювати навчання за програмами післядипломної освіти в установленому порядку, а також утворювати спільно з університетами, академіями, інститутами спеціалізовані кафедри для підготовки фахівців за кваліфікаційним рівнем магістра та (або) доктора філософії (ч.6 ст.7). Тобто, у такий спосіб здійснювати освітню діяльність на базі наукової установи.*

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки п.3.7 передбачає підтримку наукової та інноваційної діяльності шляхом оновлення сучасної філософії освіти і стратегії реформування освітньої сфери. Зокрема, серед визначених завдань вказане “*оновлення нормативно-правової бази, що вимагає розроблення та прийняття в установленому порядку актів стосовно: удосконалення структури національної системи освіти відповідно до міжнародної стандартної класифікації” (п.ІV. Основні напрямки реалізації Національної стратегії розвитку освіти). Тобто,*

визнана можливість докорінного реформування системи освіти за світовими стандартами, спрямованими на досягнення більшої взаємодії науки та освіти.

Цей “міжнародний стандарт” у сфері інтеграції науки та освіти передбачає здійснення фундаментальних та прикладних наукових досліджень не у відокремлених наукових установах, а, здебільшого, на базі вищих навчальних закладів.

Так, сучасна політика ЄС у сфері науки підпорядкована загальній стратегії його розвитку, що була сформульована у 2000 р. на лісабонській сесії Європейської ради (яка складається з глав держав та урядів країн-членів Євросоюзу й голови Європейської комісії). У Лісабонській стратегії значна увага приділялася стимулюванню економічного зростання шляхом збільшення фінансування наукових досліджень та інноваційних технологій, що провадяться університетами. Головним напрямком політики в галузі наукових досліджень і розробок було визнано стимулювання досліджень у сфері інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ)⁵.

Концепція якості вищої освіти об’єднаної Європи синтезує частинні концепції, розроблені в рамках Болонського процесу й системно об’єднані однією метою. До них належать :1) концепція трьохчастинної (формальна, неформальна, інформальна) освіти впродовж життя; 2) концепція трициклової (бакалавр, магістр, доктор) вищої школи; 3) концепція компетентнісного підходу; 4) *концепція інтеграції вищої освіти і досліджень на всіх циклах*; 5) концепція сумісності європейської і національної систем кваліфікацій та їх описів (дескрипторів); 6) концепція розмаїття європейських систем вищої школи та їх взаємної зрозумілості і визнання та ін⁶.

Отже, стратегія розвитку об’єднаної Європи побудована на використанні трикутника знань – освіти, досліджень та інновацій. Підвищення ефективності європейського наукового простору передбачає поглиблення співробітництва між університетами та дослідницькими центрами або здійснення досліджень на базі університетів. Прикладом такої співпраці може бути досвід ФРН. У Німеччині наукові дослідження здійснюються в університетах, науково-дослідних організаціях та в дослідницьких відділеннях великих корпорацій, таких як Siemens та Infineon. Найважливішими науково-дослідницькими організаціями Німеччини є Товариство ім. Макса Планка, Об’єднання ім. Гельмгольца, Товариство ім. Фраунгофера та Об’єднання ім. Лейбніца⁷.

Зокрема, у ФРН велику увагу приділяють усебічному сприянню, поглибленню практичної співпраці між наукою та освітою, наукою та реальним сектором економіки, розширенню мереж кооперації та об’єднань потенціалу науково-дослідних установ і

компаній через створення інноваційних союзів та кластерів. Існують й інші форми співпраці держави і приватного капіталу щодо інвестування у сферу *наукової й інноваційної діяльності та водночас поєднання інвестицій із науковим потенціалом університетів*, науково-дослідних інститутів: технопарки, інкубатори технологій, інноваційні центри тощо⁸.

Також показовим є американський досвід інтеграції науки та освіти. Організація наукової діяльності Сполучених Штатів Америки суттєво пов'язана із організацією діяльності різноманітних корпорацій, які беруть активну участь у здійсненні науково-дослідної роботи, використання отриманих досліджень у своїй практичній діяльності⁹. Так, на думку деяких дослідників, головною особливістю американської системи освіти завжди була повна її інтегрованість у практичні проблеми корпоративного сектора. Система освіти та корпоративний сектор США взаємопов'язані, утворюють цілісне інституційне утворення, що працює над однаковими проблемами. Університети у цій системі завжди йдуть попереду, своїми дослідженнями попереджуючи корпорації про можливі проблеми, та головне заздалегідь готують кадри, здатні ці проблеми вирішити. Саме такий підхід до організації діяльності, робило й робить американську вишівську науку найпотужнішою та найефективнішою у світі, сила якої полягає в ефективній взаємодії з корпоративним сектором¹⁰.

Наведені приклади особливостей структури, системи управління та видів діяльності університетів високорозвинених країн світу показують, що найбільш високий міжнародний імідж мають ті, яким вдалося сформувати та інтегрувати у своїй структурі три системи: освітянську, дослідницьку та інноваційну. Остання виконує місію зближення університету з тією чи іншою виробничою сферою і є базою для розвитку високоінтелектуального бізнесу¹¹.

Отже, відзначаючи певний прогрес у сфері правового регулювання інтеграції науки та освіти, що відбувся протягом більш, ніж 20 років, реформування освітньої системи України необхідно продовжувати саме у напрямку її взаємодії з наукою, удосконалення норм національного законодавства з питань науки та освіти на основі досвіду розвинених держав світу. Результатом такої взаємодії має бути підвищення темпів економічного зростання, забезпечення зайнятості населення та досягнення максимальної соціальної справедливості. Безперечно, зміни повинні бути раціональними, доцільними, обережними й обґрунтованими, а наявні та вдосконалені норми законодавства – виконаними.

Voloshchenko-Vislobokova O.M. (Kyiv).

Cooperation in the field of education and science is one of the most important steps towards Ukraine's associate membership in the EU. The legal acts regulating relations in the field of education and science are: the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Education" in 1991, the Law of Ukraine "On Higher Education" in 2014, the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific and Technical Activities" 2016 and others.

It has been established that scientific and scientific-technical activity in higher educational institutions is an integral part of educational activity and is carried out with the aim of integrating scientific, educational and production activities in the system of higher education.

However, in Ukraine there is a separate structure of scientific institutions of state, communal and private property. The normative acts define the forms of cooperation between scientific institutions and higher educational establishments.

Although two separate structures - educational and scientific - should interact, according to legal norms, in practice their interaction is not effective.

The peculiarities of the structure, management system and activities of the universities of the highly developed countries of the world show that the highest level of implementation of scientific achievements in public life is those who managed to form and integrate in their structure three systems: educational, research and innovation. The latter fulfills the mission of convergence of the university with one or another field of production.

Therefore, it is necessary to continue the reform of the educational system of Ukraine in the direction of its interaction with science, improvement of the norms of the national legislation on science and education based on the experience of developed countries of the world.

---

¹ Проект Закону «Про освіту». - Електронний ресурс - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/gromadske-obgovorennya-zakonoproektu-%C2%ABpro-osvitu%C2%BB.html>

² Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рік. – Електронний ресурс - Режим доступу: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf; Указ Президента Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.

від 25.06.2013. – Електронний ресурс. – Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

³ Концепція забезпечення якості вищої освіти. - Електронний ресурс - Режим доступу:
http://dovira.eu/images/QA_concept_Final.pdf

⁴ Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» 2016. Електронний ресурс . – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

⁵ Ситник В. Сучасна політика ЄС у сфері наукової діяльності. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/May08/02.htm>.

⁶ Наукове забезпечення процесу інтеграції в європейський освітній простір // Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с. – С.7.

⁷ Гут Д. Болонський процес: вплив реформи вищої освіти на структуру та організацію докторантури в Німеччині / Д. Гут // Вища школа. – 2007. – № 3. – С. 85-94.

⁸ Єгоров Є.С. Програми інноваційного розвитку зарубіжних країн: досвід та досягнення / Є.С. Єгоров // Актуальні питання інноваційного розвитку. – Х.: ФІНН. - 2012. – № 2. – С. 77-83.

⁹ Христинченко Н.П. Міжнародний досвід організації наукової діяльності на прикладі США та Німеччини. - Електронний ресурс - Режим доступу:
file:///Users/olga/Downloads/Nashp_2014_6_5.pdf

¹⁰ Лебедева Л.В. Інноваційна політика США як приклад ефективного партнерства державного та корпоративного секторів економіки / Л.В. Лебедева // Збірник наукових праць ПВНЗ «Буковинський університет». – Зб. наук. праць. – Вип. 6. – Чернівці: Книги-XXI, 2010. – С. 373-383.

¹¹ Сучасні тенденції у вищій освіті // Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с. – С.30. - Електронний ресурс - Режим доступу:
<http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3717>.